

**ВДОБРАЖЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ КУЛЬТУРНОЇ ТРАДИЦІЇ
У ПЕРЕКЛАДІ РЕАЛІЙ АНГЛОМОВНОГО ТЕЛЕСЕРІАЛУ
«АБАТСТВО ДАУНТОН»**

**REPRESENTATION OF THE ENGLISH CULTURAL TRADITION
IN THE TRANSLATION OF THE REALIAS OF THE ENGLISH TV SERIES
“DOWNTON ABBEY”**

Грон Ю.Г.,

orcid.org/0000-0002-0261-7843

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету*

Кузубна В.В.,

orcid.org/0000-0002-8365-9198

кандидат філологічних наук, доцент,

*доцент кафедри прикладної лінгвістики та перекладу
Черкаського державного технологічного університету*

У статті на матеріалі сучасного англомовного телесеріалу «Абатство Даунтон» (1 сезон, 2010 року) здійснюється аналіз перекладацьких особливостей у інтерпретації безеквівалентної лексики, тобто реалій, які позначають риси англійської культури. Аналізується поняття безеквівалентної лексики та наводяться відповідні синонімічні терміни на його позначення, запропоновані різноманітними вченими, а саме лакуни, екзотична лексика, проґалини, варваризми, етнокультурна лексика/етнолексми, алієнізми тощо. Також, береться до уваги таке поняття як «англійськість» на позначення менталітету, культурно-історичних особливостей, традицій та мови народу у тлумаченні безеквівалентної лексики телесеріалу «Абатство Даунтон». Досліджуваний телесеріал можна вважати взірцем поняття «англійськості», оскільки у ньому представлено зріз історичних подій початку ХХ століття. Прикметним є те, що у телесеріалі використовуються іконічні знаки, витриманий стиль англійського мовлення, що разом втілюють спільну естетичну функцію – відображують особливості національного характеру англійців. У телесеріалі робиться акцент на доволі значущій категорії, яка й досі залишається важливою, – це поділ на класи та титули. Відомим є той факт, що для знатного англійського роду доволі почесно отримати звання чи титул від королеви чи короля Англії. Тож, мовлення героїв серіалу характеризується вживанням значної кількості титулів, звернень, що притаманні певним колам. У дослідженні зазначається, що під час інтерпретації художнього фільму, яка відбувається відповідно до законів інтерпретації художнього твору, перекладач має враховувати такі аспекти як специфіку персонажа, контекстуальне значення реплік, гумор, гру слів, сленг, інтонації та загальний задум твору. Для перекладу досліджуваного твору було використано такі трансформації як транскрипція та транслітерація, власне переклад, партонімічна заміна, парто-партонімічна заміна, генералізація, деметафоризація, підбір еквівалента, еквонімічна трансформація, вилучення тощо.

Ключові слова: безеквівалентна лексика, реалія, англійськість, трансформація, інтерпретація.

The article, based on the material of the modern English television series "Downton Abbey" (Season 1, 2010), analyzes the translation features in the interpretation of non-equivalent vocabulary, that is, the realias denoting the features of the English culture. The concept of non-equivalent vocabulary is studied and the corresponding synonymous terms for its designation proposed by various scientists are given, namely lacunae, exotic vocabulary, gaps, barbarisms, ethno-cultural vocabulary/ethnolexems, alienisms, etc. The concept "Englishness" is taken into account to denote the mentality, cultural and historical features, traditions and language of the people in the interpretation of the non-equivalent vocabulary of the TV series "Downton Abbey". The TV series under study can be considered an example of the concept of "Englishness", since it presents a cross-section of historical events of the early twentieth century. It is noteworthy that the TV series uses iconic signs, a sustained style of the English speech, which together represent a common aesthetic function that is reflect the peculiarities of the national English character. The TV series focuses on a fairly significant category, which still remains important, that is class approach. It is a well-known fact that it is quite honorable for a noble English family to receive a title from the Queen or King of England. Therefore, the speech of the characters is characterized by the use of a significant number of titles that are inherent in certain circles. The study notes that when interpreting a feature film, which takes place in accordance with the laws of interpretation of a work of art, the translator must take into account such aspects as the specifics of the character, the contextual meaning of the lines, humor, wordplay, slang, intonation and the general purpose of the work. For the translation of the work under study, such transformations as transcription and transliteration, translation itself, paronymic replacement, parto-paronymic replacement, generalization, demetaphorization, selection of the equivalent, equonymic transformation, omission, etc. were used.

Key words: non-equivalent vocabulary, realia, Englishness, transformation, interpretation.

Постановка проблеми. Темп життя XXI століття змінив не тільки робочий графік сучасної людини, але й вплинув на дозвілля та розваги. Більшість молоді та родин обожають переглядати серіали та фільми, які не тільки розважають, але й навчають, пропонуючи інформацію про життя та традиції інших країн. Тож, аудіовізуальна продукція, яка надходить до України з інших країн, потребує вдалого та якісного перекладу. Перекладач, який працює з таким видом продукції для перекладу, мусить враховувати те, що кінотекст – це різновид креалізованого тексту, де потрібно не тільки адекватно перекласти репліки дійових осіб, але й дотриматися загальної атмосфери фільму, не знехтувати особливостями культури іншої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Словниковий склад мови перекладу та мови оригіналу завжди буде відрізнятися, оскільки в іноземній мові поряд із мовними одиницями, що мають поодинокі або численні відповідності у мові перекладу, часто відсутні певні лексичні та граматичні одиниці. Лінгвіст Р. Нір такі одиниці іноземної мови без регулярних відповідностей у мові перекладу називає безеквівалентними одиницями [15].

За допомогою екстралінгвістичного та лінгвістичного підходів до розуміння реалій сформульовано визначення та класифікацію безеквівалентних одиниць. Реалію, відповідно до екстралінгвістичного підходу, вважають позамовним явищем і визнають її як факт, який пов'язаний із суспільними та культурними подіями країни, державним устроєм, історією, тощо [3]. З іншого боку, послідовники лінгвістичного підходу переконані, що реалія залежить від такого критерію, як «її національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображенням у свідомості конкретної лінгвокультурної спільноти і, як наслідок цього, відсутність відповідностей в інших мовах» [там само].

Поняття «реалія» у науковій літературі має низку синонімів, наприклад, «екзотична лексика», «безеквівалентна лексика», «побутовізм», «варваризм», «вокалізм», «етнографізм», «алієнізм», «фонові слова», «слова з культурним компонентом», «діалектизм». Такі поняття не суперечать одне одному, а лише набувають певних додаткових значень. Однак, наукові погляди дослідників не завжди співпадають з існуванням такої великої кількості термінів на позначення «реалії» [там само].

Слова-реалії у перекладознавстві отримали наступні назви. **Безеквівалентна лексика** позна-

чає лексичні одиниці без еквівалентів у мові перекладу [8]. **Екзотична лексика** – це лексеми на позначення географічних та історичних реалій. **Прогалини або ще лакуни** називають поняття культури одного народу, проте відсутні у іншій культурі [9]. **Варваризми** – лексика, яка пояснює чужоземні звичаї, особливості життя та побуту, місцевого колориту [6]. **Етнокультурна лексика або етнолексеми** характеризують систему знань про специфічну культуру певного народу як його історико-етнічну особливість. **Алієнізми** – мовні одиниці маловідомих мов, які використовуються з метою емпізи стилістичної функції екзотизмів [4].

Науковець С. Козлоф називає реаліями факти історії та державного устрою національної спільноти, особливості її географічного середовища, предмети побуту минулого та сьогодення, етнографічні та фольклорні поняття і вважає їх безеквівалентною лексикою. Дослідник також виділяє «асоціативні реалії», які «знаходять своє матеріалізоване вираження у компонентах значень слів, у відтінках слів, в емоційно-експресивних обертонах, за внутрішньою словесною формою тощо, виявляючи інформаційні розбіжності понятійно-подібних слів у порівнюваних мовах» [14]. Таким чином, запропоновані дефініції пояснюють поняття «слова-реалії» як мовні одиниці на позначення елементів «чужої» культури із національним, історичним, місцевим або побутовим колоритом, не мають еквівалентів в інших мовах та культурах.

Постановка завдання. Пропонована наукова розвідка має на меті розглянути особливості використання перекладацьких трансформацій при перекладі кіно продукції з урахуванням культурних національних відмінностей, побуту та повсякденного життя та розглянути як досліджувані реалії репрезентують національний характер англійців.

Виклад основного матеріалу. Переклад, як правило, охоплює дві мови та дві культурні традиції, тому перед перекладачем постає проблема вирішення відтворення культурних реалій у тексті оригіналу, врахування лінгвокультурних факторів при перекладі. Культурне підґрунтя у перекладі набуває різних форм у широкому діапазоні: від лексики та синтаксису до ідеології і способу життя в певній культурі [5, с. 11]. Під час інтерпретації реплік перекладачеві слід враховувати віковий фактор та культурний рівень персонажа, образність складу, а також контекстуальне значення фраз. Не слід забувати про колорит іншомовної культури, який може бути у вигляді спе-

цифічного гумору, гри слів, розмовної лексики, сленгу, інтонацій героїв та, який чітко передає ідеї режисера, сценариста кінофільму [5, с. 12].

Переклад, адаптація, синхронний переклад, дубляж, субтитрування стають у нагоді при здійсненні переозвучування. Субтитрування – це тексти перекладу, які орієнтовані на візуальне сприйняття інформації. Перекладач повинен зробити текст перекладу читабельним та відповідним за розміром [14]. Фонові знання відіграють першочергову роль при перекладі фільмів. Для перекладача головне добре орієнтуватися у побуті, сучасній культурі, політичній ситуації, ключових історичних подіях країни, в якій відбуваються події фільму.

Дослідниця А. П. Мельник переконана, що з огляду на можливості відтворення специфічних для певної культури елементів, слід брати до уваги особливі стратегії перекладу [7]. Зокрема, науковець Б. Недергард-Ларсен визначає шість стратегій для подолання труднощів перекладу фільмів, пов'язаних із культурною асиметрією: 1) перенесення/запозичення; 2) пряий переклад; 3) пояснення; 4) перефразування; 5) адаптація до цільової культури; 6) вилучення [13, с. 219].

Англія – це країна, де культура та мистецтво тісно пов'язані між собою стародавніми історичними особливостями. В англійській мові для вираження національного характеру та культури існує поняття «англійськості» [2], яке увібрало у себе менталітет, культурно-історичні особливості, традиції та мову народу. Телесеріал «Абатство Даунтон» є зразком художнього дискурсу, оскільки попри історичні події, що відбуваються у рамках сюжету, у серіалі використовуються іконічні знаки, стилізоване мовлення, які об'єднані спільною естетичною функцією – показати Англію початку ХХ століття та особливості національного характеру. «Абатство Даунтон» – це телесеріал, який було знято у Британії. Автор сценарію – Джуліан Феллоуз, який співпрацював з компаніями Carnival Films та Masterpiece. Всі події серіалу відбуваються на початку ХХ століття у родовому помісті Даунтон, що розташоване в Йоркширі. Тут мешкають усі члени родини Кроулі. Лорд Грентем, голова родини, одружився з розрахунку на заможній американці Корі. Невдовзі у цього подружжя народилося троє доньок. У 1912 році в результаті трагедії в Атлантичному океані затонув корабель «Титанік» і разом з ним загинули прямі спадкоємці, кузен та племінник графа. Родина щиро вірить у те, що весь статок сім'ї залишиться старшій доньці Мері, проте її батько вирішує залишити свій спадок троюрідному брату по чоловічій лінії Меттью Кроулі.

Родина Кроулі та їхня прислуга проживають у так звану едвардську епоху, яка мала неабиякий вплив на життя усіх прошарків населення та британську суспільну ієрархію. Окрім історичної події гібелі «Титаніка» у телесеріалі зафіксовано події Першої світової війни, ірландської визвольної війни, епідемії іспанки. У нашому дослідженні за основу мовного матеріалу взято суцільну вибірку із 50 виразів, що містять реалії двох перших серій першого сезону кінофільму.

Назва телесеріалу «Downton Abbey» в перекладі українською мовою означає місце розгортання подій «Абатство Даунтон». Даунтон – це приватна садиба і не має жодного стосунку до релігії. Сама назва свідчить про події в історії Англії, коли в ХVІ столітті абатства та інші релігійні будівлі передавалися у приватну власність. Топонім у якості прикладу англійської реалії зберігся завдяки традиційності та консерватизму англійців. Найбільша значуща категорія, що стала частиною поняття англїцизму – це поділ на класи та титули. Відомо, що отримати від королеви почесне звання чи мати титул, знатний рід й досі має велике значення для англїців. Тож, у мовленні героїв можна почути значну кількість титулів, звернень, що притаманні певним колам. У серіалі класовий поділ в Англії включає три рівні: вищий клас, тобто *Nobility*, середній клас, тобто *Middle class* та нижчий клас, тобто прислуга – *Servants*. Серед позначень осіб виявлено нами наступні. У серіалі ввічлива форма звернення до жінки з титулом позначається як *ladyship/milady*. *Lordship/milord* – це ввічлива форма звернення до титулованого чоловіка. Представники середнього та нижчого класів не мають титулів, а тому до них звертаються як *Mr, Mrs, miss*.

Родина Кроулі має значний штат прислуги, тому у телесеріалі часто використовуються назви посад прислуги, як-от дворецький – *a butler*, домоуправителька – *housekeeper*, покоївка – *housemaid*, особиста помічниця графині – *a ladyship's maid*, камердинер – *a valet*, лакей – *footman*. Такі реалії перекладаються підбором прямого еквівалента в українській мові. Сцени із фільму передають особливості побуту знатних осіб, правила для прислуги, якості справжнього джентльмена та леді, снобізм.

Таким чином, аби влучно перекласти реалії, які відображені у цьому телесеріалі, використовується кілька способів інтерпретації реалій:

I. Транскрипція або транслітерація;

II. Власне переклад, що включає: 1) неологізми (калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм), 2) заміна реалій, 3) приблизний

переклад (родо-видова заміна, функціональний аналог і опис, пояснення, тлумачення), 4) контекстуальний переклад [5].

Транскрипція/транслітерація. Такий спосіб лексичної трансформації переважно використовується при перекладі таких реалій як власні назви та імена. У такому випадку перекладач повинен за допомогою зноски (примітки) чи пояснення тлумачити транскрибоване слово, якщо воно є абсолютно новим та невідомим для читача чи глядача. У сцені, де містер Карсон просить одного із слуг підготувати газети для господарів, можна почути назви газет, які вони читають. Ці власні назви перекладено способом транскрибування:

Do the Times first, he only reads that at breakfast (05:59). – Спершу Таймз, він читає її за сніданком (05:59).

... And the Sketch for the ladyship (06:00). – Для її світлості, Скетч (06:01).

У сцені, де герої обговорюють новину про затонувший корабель Титанік, власна назва перекладається способом транслітерації:

Does anyone else keep dreaming about the Titanic? (36:10). – Кому-небудь іще снівся Титанік? (36:14).

Імена головних героїв звучать при перекладі також за допомогою транскрибування:

So duke of Crowborough is asking himself to stay (38:00). – Отже, молодий герцог Кроуборо просить прийняти його (38:09).

Різноманітні географічні назви у телесеріалі перекладаються за допомогою способу транслітерації або транскрипції:

I've got a job in Ripon, and I've said I'll start tomorrow (08:24). – Я знайшов роботу у Ріпоні і починаю завтра (08:25).

Вартим уваги видається переклад висловлювання одного з лакеїв, який будучи сильно роздратованим, порівнює камердинера його світлості з одноногим Джоном Сільвером. У цьому випадку ім'я переклали також за допомогою способу транслітерації. Проте вживання такої реалії у фільмі є невинуватим. Справа в тому, що Джон Сільвер – це персонаж роману «Острів Скарбів», який був без ноги, а камердинер лорда за сюжетом нашкульгує:

I can't believe I've been passed over for Long John Silver (14:49). – Не віриться, що мене обскавав одноногий Джон Сільвер (14:51).

Заслуговує на увагу епізод із модним танцем того часу під назвою грізлі. Перекладач вдавня до перекладацьких способів транскрипції та уточнення. Цей танець був популярним на початку ХХ століття в Америці, а з'явився він у Сан Франциско:

Don't you know the Grizzly Bear? (25:52). – Ти не знаєш танцю грізлі? (25:53).

Лорд Грентем часто використовує алюзії у своєму мовленні. У наведеному нижче прикладі в оригіналі лорд згадує ім'я *Sydney Carton*, яке перекладач вилучив. У Вікіпедії зазначено: **Sydney Carton** is a central character in Charles Dickens' 1859 novel *A Tale of Two Cities*. He is a shrewd young Englishman educated at Shrewsbury School, and sometime junior to his fellow barrister Stryver [10]:

You are not playing Sydney Carton (35:20). – Карсон, не розігруй мелодраму. Ви ж не в театрі (35:20).

Найбільш поширеним способом перекладу реалій у телесеріалі «Абатство Даунтон» є переклад за допомогою власне перекладу, який включає 1) неологізми (калька, полукалька, освоєння, семантичний неологізм); 2) заміну реалій; 3) приблизний переклад (родо-видова заміна, функціональний аналог і опис, пояснення, тлумачення); 4) контекстуальний переклад. Розглянемо наступні приклади.

У запропонованому прикладі реалія побуту життя прислуги у домі лорда *servant's hall breakfast* перекладається за допомогою холонімічної трансформації *сніданок для прислуги*:

Have you laid the servant's hall breakfast? (02:14) – Сніданок для прислуги готовий? (02:17).

У наступному прикладі перекладач вдавня до партонімічної заміни, тобто замінив назву цілого його частиною:

What about bedroom fires? (02:20). – А каміни у спальнях? (02:24).

Розглянемо наступний приклад, де використано парто-партонімічну трансформацію, тобто заміни однієї частини назвою іншої частини:

... And finished blacking that stove? (02:17). – А ніч розтопила? (02:20).

Now, put that apple tart in the lower oven (20:00) – Постав яблучний пиріг у нижню піч (20:02).

Як видно з перекладу лексема *tart* перекладається за допомогою лексеми *пиріг*, в той час як її значення наступне: *an open pastry case with a filling, usually of something sweet such as fruit* [10].

Використання способу генералізації у наступному епізоді є доволі влучним та доречним, оскільки газети в домі читають усі його мешканці. Тобто, в мові оригіналу лакей використовує лексему *lordship* у той час, як у перекладі звучить *господарі*:

We wouldn't want his lordship's hands to be as black as yours (06:17). – ... щоб висушити чорнила

і руки господарів не були чорні, як у тебе (06:19).

Далі перекладач навпаки використовує конкретизацію для перекладу такої реалії як **табакерка**:

Snuff boxes, he collects them (14:17). – Табакерки, він їх колекціонує (14:18).

Розглянемо приклад реалії, яка передає співчутливе ставлення англійців, за допомогою демегафоризації, тобто метафоричний вираз не отримує еквівалентної метафори в українському перекладі, оскільки такої не існує:

God help poor devils below decks! (07:33) – Врятуй, Боже, бідолах з перших палуб (07:34).

Уваги заслуговує наступний переклад. Реалія, яка відображає життя Англії на початку ХХ століття *milk train*, отримала переклад за допомогою парто-партономічної трансформації *ранковий потяг*. У Вікіпедії зазначено таке пояснення: **Milk trains** were a common sight on the railways of Great Britain from the early 1930s to the late 1960s. Introduced to transport drinking milk from creameries to consumers in the cities, by 1981 they had all been replaced by road transport (16):

You are early. – Came on the milk train (10:45). – Ви рано. Приїхав ранковим потягом (10:46).

Переклад реалій за допомогою безпосереднього еквівалента здійснюється доволі рідко у цьому серіалі. Запонки – це предмет одягу знаті. Вважалося, що чоловічі запонки були і є ознакою елітарності, статусності. Це свого роду був «квиток» у світ дорогих ресторанів і фешенебельних кабінетів. Правильно підібрані запонки красномовніше могли розказати про статус та імідж чоловіка, ніж каблучка або інша прикраса (4). У наступному прикладі перекладач вдавня саме до такої лексичної трансформації, однак йому довелося використати вилучення схожих понять:

What about studs and links? Do I choose them or does he? (13:58). – А запонки? Їх обирає він, чи я? (14:00).

Ще один приклад прямого еквівалента торкається реалії. Що позначає тип зброї, яку використовували у Першу світову війну, шрапнель:

A bit of shrapnel got left in or something and it moved, but it's fine (27:54). – Там залишилася шрапнель, але нічого (27: 56).

Еквонімічна трансформація, на нашу думку, досить вдало передає у наступному прикладі назву професії кузена Кроулі. Тобто, перекладач застосував лексему *адвокат* до слова *solicitor*, яке має вужче і конкретніше значення: a type of lawyer in Britain and Australia who is trained to prepare cases and give advice on legal subjects and can represent people in lower courts (10):

Matthew Crowley is a solicitor based in Manchester (21:30). – Метью Кроулі, адвокат, живе в Манчестері (21:37).

У епізоді, коли молодий герцог та міс Мері знайомляться з будинком, перекладач вдається до вилучення реалій, які доволі влучно характеризують процес залицання у старій добрій Англії. Окрім того, що у цьому перекладі використовується вилучення, генералізація також є влучною:

It's not quite the same with 20 chaperons hiding behind every fern (44: 47). – Ні не шкода. Але там з-за кожного дерева за нами підглядали (44:49).

Chaperon має таке значення: an older person who is present at a social event to encourage correct behavior [10].

Лексема *fern* має більш вузьке значення, ніж у перекладі: a green plant with long stems, wide, thin leaves, and no flowers [10].

Заміна реалії відбувається не часто у дубляжі телесеріалу «Абатство Даунтон». Розглянемо такий епізод, де Містер Карсон робить зауваження лакею через його промахи в роботі, на що той реагує наступною реплікою:

I bet he comes from a line of butlers that goes back to the Conqueror (10:52). – Він з роду дворецьких, що існував ще за царя Гороха (10:55).

John the Conqueror – це фольклорний персонаж, а тому перекладач вдавня до прийому одомашнення і замінив англійську реалію-фразеологізм українською.

Висновки. Отже, при перекладі телесеріалу «Абатство Даунтон» найчастіше застосовується власне переклад, який включає різноманітні лексичні трансформації, а також способи транслітерації та транскрипції, що доволі влучно та повно передають атмосферу «англійськості» телесеріалу, відтворюють незабутню атмосферу життя благородної родини у певний історичний період.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абатство Даунтон. Сезон 1. URL: <https://kino4ua.com/1278-abatstvo-daunton-1-2-3-4-sezon.html> (Дата звернення 12.12.22).
2. Бандровська О. Поняття “english/british” у визначенні літературної традиції великої британії : історичний аспект. *Вісник Львівського університету*. Серія іноземні мови. 2016. Вип. 23. С. 138–144.
3. Демецька В. В. Теорія адаптації в перекладі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. філол. наук : 10.02.16. Київ, 2008. 42 с.

4. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту : навчальний посібник для студентів старших курсів факультетів англійської мови. Вінниця : Нова Книга. 272 с.
5. Литвин І. М. Перекладознавство. Науковий посібник. Черкаси : Видавництво Ю. А. Чабаненко, 2013. 288 с.
6. Матківська Н. А. Питання методології дослідження аудіовізуального перекладу. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка*. 2015. № 3. С. 152–147.
7. Мельник А.П. Кінопереклад як особливий тип аудіовізуального перекладу. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. 2015. № 58. С. 110–112.
8. Орехова О. І. Теоретичні засади кіно перекладу : історичний аспект. Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки 2013. Кн. 3. С. 164–170. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2013_3_35 (Дата звернення 15.10.22).
9. Радецька С. В. Субтитрування як вид аудіовізуального перекладу: переваги та недоліки. *Філологічні науки*. 2016. № 2. С. 81–84.
10. Cambridge Dictionary. URL: <https://dictionary.cambridge.org/> (Дата звернення 10.12.22).
11. Downtown Abbey. Season 1. URL: <https://ww3.fmovies.co/film/downton-abbey-season-1-6008/> (Дата звернення 12.12.22).
12. Kozloff S. *Overhearing Film Dialogue*. Berkeley : University of California Press, 2000. 336 p.
13. Nedergaard-Larsen B. Culture-bound problems in subtitling. *Perspektives: Studies in Translatology*. 1993. № 2. P. 207–241.
14. Nida E. *Toward a Science of Translating : With Special Reference to Principles and Procedures Involved in Bible Translating*. Leiden : Brill, 1964. 331 p.
15. Nir R. Linguistic and sociolinguistic problems in the translation of imported TV films in Israel. *International Journal of the Sociology of Language*. 1984. № 48. P. 81–97.
16. Wikipedia. The Free Encyclopedia. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page (Дата звернення 15.12.22).